

УДК 81' 255

*Абабілова Н.М., Сидоренко Ю.І.
(Миколаїв, Україна)*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТЕКСТІВ

Стаття присвячена розгляду визначення поняття «трансформація» та підходів до її класифікації. Здійснюється аналіз ролі трансформацій для досягнення еквівалентності тексту

Ключові слова: трансформація, лексичний, граматичний, стилістичний.

Статья посвящена рассмотрению понятия «трансформация» и подходов к её классификации. Осуществляется анализ роли трансформаций для достижения эквивалентности текста.

Ключевые слова: трансформация, лексический, грамматический, стилистический.

The article is dedicated to studying of the notion “transformation” and approaches to its classification.

Keywords: transformation, lexical, grammatical, stylistic.

Перекладацькі трансформації використовуються для подолання протиріччя «зміст-форма» і являють собою технічні прийоми перекладу, що складаються з заміни регулярних відповідностей нерегулярними (контекстуальними).

Вони являють собою особливий вид перефразовування – міжмовне перефразовування, що, природно, має істотну відмінність від перефразовування у рамках однієї мови. Застосування трансформацій як прийомів повинно бути мотивоване тим, що вони забезпечують у даному контексті більшу ступінь еквівалентності, ніж кожне з можливих регулярних відповідностей.

Основна задача перекладача полягає у тому, щоб створити текст, що максимально наближений до оригіналу за його семантикою, структурою і потенційною дією на слухача чи читача.

Однією з основних проблем є часткова наявність мовних паралелей. До них відносять семантичні та структурні аналогії: однакові моделі речень або словосполучень, повний збіг семантичних значень слів та інші. У тих випадках, коли такі паралелі знаходяться, переклад перетворюється на просту підстановку одиниць мови перекладу на місце відповідних одиниць мови в тексті оригіналу. Перекладач в першу чергу бажає

© Абабілова Н.М., Сидоренко Ю.І., 2012

реалізувати міжмовні відповідності шляхом аналогій. Це практичне бажання перекладача породжує тяжкі для сприйняття кальки та буквализми. У результаті переклад може не досягти своєї функціональної цілі.

Але все ж такі частіше перекладач стикається з таким різноманіттям, яке не дозволяє використовувати прості заміни одиниць однієї мови одиницями іншої без втрати змісту. В цей момент перекладач повинен знайти такі способи передачі змісту оригіналу, які виконують ті ж функцію впливу на читача чи слухача, яку виконував оригінал на носія мови чи на самого перекладача. Міжмовні перетворення з метою досягнення еквівалентності текстів оригіналу та перекладу називають перекладацькими трансформаціями.

Здійснення перекладацьких трансформацій – це досить творчий процес, пов'язаний із глибинним розумінням змісту тексту на одній мові та свободою володіння яскравими засобами іншої мови. Навички побудови перекладацьких трансформацій визначає ширину шляху вирішення перекладацьких проблем. Розвиток таких навичок є основною метою підготовки та самовдосконалення творчо-успішного перекладача.

Проблемою перекладацьких трансформацій та їх класифікації займалося багато вчених, а саме: В. Алімов, Л. Дмитрієва, В. Комісаров, І. Корунець, С. Кунцевич, Л. Латишев, Є. Максимов, А. Мамрак, С. Мартинкевич, Я. Рецкер, А. Семенов, Г. Сидорук, Н. Смирнова та багато інших українських та закордонних вчених.

Для того, щоб розглянути докладно усі синтаксичні трансформації, які виникають під час перекладу художніх творів на українську мову, потрібно чітко визначити що розуміють під терміном «трансформація».

За визначенням О. Ахманової, трансформація – один із методів породження вторинних мовних структур, який полягає в закономірній зміні основних моделей або ядерних структур [1]. А. Мамрак зазначає, що трансформація – це символічно виражені морфосинтаксичні відповідності між подібними реченнями та фразами [2]. Однак, на думку Л. Латишева, А. Семенова та А. Швейцера зазначений термін майже не відображає суть того, що відбувається у процесі перекладу. Вчені переконані, що слід говорити не про трансформації із мови оригіналу у мову перекладу, а про перефразування тексту. Науковці доводять, що трансформацію потрібно розглядати з двох сторін. З першої – це перефразування тексту оригіналу засобами мови перекладу, а з іншої – адаптація тексту перекладу до умов сприйняття тексту адресатам перекладу.

Трансформація, як зазначає Р. Міньяр-Білоручев, полягає у зміні формальних (лексичні та граматичні трансформації) чи семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні їх інформації, що повинна бути перекладена [3].

В. Гак, Я. Рецкер називають трансформацію способом логічного мислення, адже саме за допомогою неї перекладач розкриває значення іноземного слова в контексті та знаходить йому український або російський відповідник, що не співпадає із відповідниками, поданими у словниках [4; 5].

За В. Комісаровим перекладацькі трансформації являють собою перетворення, за допомогою яких можливо виконати перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу. Вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення вихідних одиниць. Автор розглядає перекладацькі трансформації як способи перекладу, які може використовувати перекладач при перекладі різних оригіналів у тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту [6].

Згідно з точкою зору Л. Бархударова, трансформації – це певні відносини між двома мовними одиницями, одна з яких вихідна, інша – створюється на основі першої. Зазначене поняття розглядається як численні та якісно-різноманітні міжмовні перетворення, які створюються для досягнення перекладацької еквівалентності, не дивлячись на розбіжності у формальних і семантичних системах двох мов [7].

Вважається, що саме ці визначення найбільш чітко та точно відображають сутність питання, адже саме Л. С. Бархударов у своїх працях зазначає, що: 1) термін «трансформація» не можна розуміти буквально, адже текст оригіналу не змінюється; 2) оригінал, що залишається незмінним, слугує базою для створення іншого тексту, але лише на іншій мові; 3) переклад вважається міжмовною трансформацією [7].

Мотиви і причини використання перекладацьких трансформацій кожен лінгвіст бачить по-своєму. Так, Л. Латишев виділяє три причини використання перекладацьких трансформацій: розбіжність у системах вихідної мови та мови перекладу, норм мови оригіналу і мови перекладу, узусу, що діє в середовищі носіїв мови оригіналу і мови перекладу, розбіжність у культурі, побуті і традиціях – вагома причина для застосування перекладацьких трансформацій, оскільки те, що зрозуміло і природно для одних народів, в інших виникає здивування [8]. Г. Стрільківське пояснює використання перекладацьких перетворень тим, що перекладач сприймає інформацію від відправника у вигляді конкретних творів мови. Саме в цих мовних творах і реалізується комунікативний намір. Отже, перекладачеві необхідно так перетворити мовленнєвий твір однієї мови в мовний твір іншого, щоб передати комунікативний намір відправника. Важливою вимогою є точність у перекладі, яка повинна визначатися не точною відповідністю між одиницями двох мов, а функціональною тотожністю. Точним може вважатися лише такий переклад, який забезпечує тотожність функції мовленнєвого твору при еквівалентності смислового оригіналу та його транслята. Таким чином, трансформації використовуються перекладачем для того, щоб текст перекладу був також функціонально тотожний початковому тексту [9].

Л. Латишев пропонує термін комунікативна компетенція, яку розуміє як комплекс передумов, без якого неможлива мовна комунікація: «Реакція людини на текст визначається не тільки властивостями самого тексту (його семантикою і структурою), але і наявністю певних передумов, якими людина повинна володіти, щоб адекватно сприйняти та інтерпретувати текст, наявність звичок до певних мовних стандартів і стереотипів, а також, повних попередніх знань, без яких не можна зрозуміти, про що йде мова». При цьому автор ділить комунікативну компетенцію на складові, кожна з яких грає свою роль в процесі сприйняття та інтерпретації тексту. Відсутність в одержувача тексту необхідної попередньої інформації призводить до ситуації, коли «слова зрозумілі», але незрозуміла суть сказаного. Що стосується невідповідності тексту звичним мовним стандартам, науковець вважає, що воно може викликати як позитивний, так і негативний ефект, якщо невизначеність способу вираження – результат невміння, недостатньої комунікативної компетенції, то вона стає фактором, що перешкоджає успішній комунікації. Боротьба, що від некомпетенції «незвичайність» промови ускладнює її сприйняття, відволікає агу від змісту.

Розглядаючи особливості передачі синтаксичної будови англійського речення українською мовою, можна зазначити, що перекладач повинен використовувати трансформації. Стосовно їх поділу на види, існує багато різних точок зору, але більшість лінгвістів,

такі як В. Алімов, Л. Бархударов, В. Комісаров, Т. Левицька, Р. Міньяр-Білоручев, Я. Рецкер, А. Фітерман та В. Щетинкін, поділяють думку, що усі перекладацькі трансформації поділяються на лексичні, граматичні та стилістичні.

С. Максимов виділяє граматичні та лексико-семантичні трансформації, однак А. Семенов, крім лексичних, граматичних та стилістичних, виділяє й семантичні трансформації [10; 11].

Такі вчені, як Н. Серева та А. Шевніна взагалі виділяють лише граматичні та лексичні трансформації.

Синтаксичні ж трансформації виділяють лише В. Гак, Н. Гарбовський, Л. Латишев та А. Швейцер [4; 8; 12].

Відмінність класифікації А. Швейцера полягає в тому, що усі трансформації вчений розподіляє за рівнями (компонентний, референціальний, прагматичний, стилістичний).

Трансформації першого рівня семантичної еквівалентності виражається у використанні різноманітних замі.

Перетворення, що використовуються на референціальному рівні – це конкретизація (або гіпонімічна трансформація), генералізація (гіперонімічна трансформація), заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація), а також, переклад за допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація), метонімічна трансформація, реметафоризація (заміна однієї метафори іншою), деметафоризація (заміна метафори її антиподом).

Трансформації прагматичного рівня полягають в наступних видах: перекладацькі компенсації, заміна одних стилістичних прийомів іншими, заміна алюзій (реалій) на аналогічні, а також інтерпретуючий, роз'яснюючий переклад та перекладацькі трансформації.

Трансформації, що знаходяться на стилістичному рівні включають дослівний переклад, перестановки, перехід від зворотного порядку слова до прямого і навпаки, членування та об'єднання, зміна стилю речення, зміна синтаксичного зв'язку речення та опущення [3].

Отже, вивчаючи перекладацькі трансформації та досліджуючи їх визначення, за основу було взято найпоширеніше трактування цього терміну, а саме, що трансформації – це певні відносини між двома мовними одиницями. Проаналізувавши точки зору різних вчених, щодо класифікації перетворень можна зробити висновок, що частіше їх поділяють на лексичні, граматичні та стилістичні. Термін граматичні трансформації є більш уживаним серед вчених-лінгвістів, адже синтаксичні трансформації зовсім не виділяють як такі. Але сам факт наявності однакових трансформацій у класифікації усіх зазначених вчених дає змогу зробити висновок, що перекладач може без сумніву використовувати ці трансформації під час перекладу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Англо-російський та російсько-англійський словник. Вид-во Дрофа. 2009 р. – 450 с.
2. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 467 с.
3. Міньяр-Білоручев Р. К. Теорія і методи перекладу. – М.: Московський ліцей, 1996. – 190 с

4. Гак В. Г. Мовні трансформації. Деякі аспекти лінгвістичної науки в кінці ХХ століття. Від ситуації до вираження думки: Вид-во Ліброком, 2009 р. – 300 с.
5. Рецкер Я. І. Теорія перекладу і перекладацька практика. – М.: Міжнародні відносини, 1974. – 216 с.
6. Комісаров В. Н. Сучасне перекладознавство. – М.: Вид-во «ЕТС», 2009р. – 194 с
7. Бархударов Л. С. Структура простого речення сучасної англійської мови. – М.: 1966. – 200 с.
8. Латишев Л. К. Курс перекладу. Еквівалентність перекладу та способи її досягнення. – М.: Міжн. відн., 1981. – 198 с.
9. Стрільківське Г. М. Теорія і практика військового перекладу. – М., 1979. – 288 с
10. Максимов С. С. Практичний курс перекладу. – К.: Ленвіт, 2006. – 175 с.
11. Семенов А. Л. Основні положення загальної теорії перекладу. – М.: Вид-во Російського університету дружби народів, 2005. – 340 с.
12. Швейцер А. Д. Переклад і лінгвістика, - М.: 1973. – 310 с.

УДК 811.111

*Возна М. О., Гапонів О.Б., Антонюк Н.М.
(Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УКРАЇНО-АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗВАНЬ, СТУПЕНІВ, ПОСАД ТА ІНШОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття розглядає питання україно-англійського перекладу термінології в галузі вищої освіти в культурологічному аспекті. Досліджуються прийоми і методи перекладу реалій і так званих “фальшивих друзів перекладача” в цій галузі, зокрема, метод компонентного аналізу, аналоговий переклад, описовий переклад тощо.

Ключові слова: адекватний переклад, метод компонентного аналізу, реалія, “фальшиві друзі перекладача”, аналоговий переклад, описовий переклад.

Статья рассматривает вопросы украинско-английского перевода терминологии в области высшего образования в культурологическом аспекте. Исследуются приемы и методы перевода реалий и так называемых “фальшивых друзей переводчика” в этой области, в частности, метод компонентного анализа, аналоговый перевод, описательный перевод и т.д.

Ключевые слова: адекватный перевод, метод компонентного анализа, реалия, “фальшивые друзья переводчика”, аналоговый перевод, описательный перевод.

The article researches the translation of Ukrainian terminology of higher education into English in terms of country-specific knowledge. It shows methods of translation of university-related vocabulary that has no direct equivalent and deals with so-called translators' false friends. It also demonstrates how to use the method of seme analysis in translation, and how to use analogues and descriptions in translation of such terminology.

Key words: adequate translation, the method of seme analysis, “translators' false friends”, translation by analogue, descriptive translation.